

ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РАЗСЛЕДВАНЕ НА ПОСЕГАТЕЛСТВА ПРОТИВ ГОРСКОТО СТОПАНСТВО

*Ружена Кондева-Елчинова**
адм. ръководител на РП – гр. Разлог

1. Проблемът, на който е посветена тази статия, произтича от обстоятелството, че годишните загуби от незаконното изсичане на близо един милион кубически метра дървесина възлизат на около 40-50 милиона лева. Не само това – вредите нанесени на горския фонд са трудно възстановими, независимо от полаганите усилия от страна на държавата да бъде повишена продуктивността и устойчивостта на горите. Анализът на състоянието на горския отрасъл сочи тревожни резултати – площта на горите е намаляла, зачестяват пожарите и незаконното строителство в горите, ръстът на браконьерството е постоянно висок. В периода след 1997 г. част от горите бяха умишлено опожарявани, като само за периода 1999-2001 г. бяха засегнати около 1,3 млн. дка. Същите гори след това се отдаваха на изключително ниски цени на привилегировани фирми, които експортираха обгорялата дървесина зад граница¹. Гората бе безмилостно унищожена за сметка на натрупването на огромно богатство от шепа хора. По данни на Министерството на земеделието и храните след 2003 г. на територията на страната, в следствие

* Ружена Георгиева Кондева-Елчинова завършила право в СУ „Св. Кл. Охридски“ през 1995 г. Административен ръководител на Районна прокуратура-Разлог. Предстои ѝ защита на докторантура на тема *Разследване на престъпленията против горското стопанство* в ЮЗУ „Неофит Рилски“. Има публикации в сп. „Теза“, сп. „Общество и право“ и сп. „Научни Известия“, Университетско издателство ЮЗУ „Неофит Рилски“.

¹ Това наложи експортът на обгоряла дървесина изрично да бъде забранен с Постановление на Министерския съвет от месец март 2002 г.

на пожари, са унищожени около един милион и триста хиляди декари гори.²

Причините за извършване на незаконна сеч, дърводобив и дървопреработване имат различен характер – икономически, социален, организационен. Налице е съвкупност от негативни явления и проблеми, като безспорно най-важните причини за извършване на тези престъпления са социално-икономическите. Последните са силно диференцирани – от една страна висока безработица и увеличаване на бедното население, липса на средства за препитание, от друга – силно изявени икономически интереси на финансови групировки, изградена мрежа за печалба и разпределение на високи приходи. Неразривно свързана с тази мрежа е корупцията сред държавните служители от най-ниско до най-високо ниво – горски, полицейски и митнически служители. Обществена тайна е, че на някои места горските служители са се сраснали с престъпността³.

Налице са и чисто организационни причини. Често извършваните структурни промени в системата на горите водят до хаос и липса на взаимодействие между органите по охрана в горите, органите на МВР и разследващите органи. Уредената в отрасловите закони охранителна и контролна дейност, която се осъществява от органите на регионалните горски дирекции и местните държавни лесничейства и стопанства, не винаги води до положителни резултати. Състоянието на охраната в горите продължава да е на незадоволително ниво, а процентът на извършените нарушения в горите постоянно висок.

Макар и по-рядко, продължават да се констатират случаи на бездействие от страна на горски служители при извършвани проверки,

² Драстичен случай на умишлено причинен пожар в района на Пирин планина, отбелязан на 23.07.2003 г. и продължил няколко дни. Запалени бяха гори, намиращи се в м. „Бетоловото” и м. „Църнако” в землището на град Разлог. Изгоряха общо 920 декара гори от черен бор и бяха засегнати горски територии в Национален парк „Пирин“, включени в Списъка на ЮНЕСКО за световното природно богатство. Съществуваше реална опасност от разпространяване на пожара върху огромни територии от НП „Пирин“. Причинените вреди бяха изчислени на повече от един милион и петстотин хиляди лева при констатирани значителни и непоправими вреди за екологията. В природния резерват „Баюви дупки“ – един от най-красивите резервати в България, обявен за опазване на ценни уникални за Европа гори от черна и бяла мура, включен през 1977 г. в листата на биосферните резервати към програмата на ЮНЕСКО „Човек и биосфера” изгоряха 120 декара изключително рядка растителност и ценни дървесни видове.

³ По данни на МЗГ през първото шестмесечие на 2003 г. са били наказани 182 горски служители за допуснати слабости и нарушения в работата си, а през 2004 г. са били наказани 60 горски служители, от които 9 са били уволнени.

необразуване на административно-наказателни преписки и неизпращане на сигнали до прокуратурата и полицията. Поведението на някои горски служители, открили и констатирали нарушението, става причина за ненаказване на виновните лица – явявайки се в съда като свидетели – очевидци те заявяват, че не си спомнят за случая, дават противоречиви показания или демонстрират явно нежелание да свидетелстват.

Протежирането на определени фирми, занимаващи се с дърводобив и дървопреработване води до заобикаляне на реда и условията за провеждане на търгове – не се определят минимални тръжни цени, изборът на фирмите е подчинен на неясни критерии. За определени търговци – износители, контролът на граничните контролно пропускателни пунктове е занижен. С добива, преработката, търговията и износа на дървен материал зад граница се свързват изградени вериги за източване на данък добавена стойност⁴. Като следствие на всичко това, се създава своеобразна олигархия – така наречената „горска мафия“, включваща собствениците на най-печелившите предприятия и ръководни длъжностни лица.

Престъпленията против горското стопанство представляват важна част от системата на стопанските престъпления. Те заемат челно място сред регистрираната престъпност против стопанството с относителен дял от около 10 %⁵, като за някои региони, предвид географското им положение тези престъпления са основни в структурата на стопанската престъпност. По строго криминологичния показател „престъпна цена“ /която има икономически, социален и морален и психологически характер/⁶ тези престъпления са водещи сред разкритите икономически престъпления. Поради спецификата им, успешното правоприлагане изисква от една страна много добро познаване на специалното горско законодателство, а от друга ефективно сътрудничество между разследващите и прокурорските органи, както и между учени и практикуващи специалисти – лесовъди и юристи.

По данни на Прокуратурата на Република България, в периода 2002-2005 г. близо една пета от случаите, касаещи посегателства против горското стопанство са разглеждани именно в РП Разлог, обхващаща

⁴ Износът на незаконно добити дървета води до подкопаване на цената на законно добития дървен материал на световния пазар, а редовното членство на Република България в Европейския съюз налага по необходимост поемането на редица отговорности и задължения в тази насока.

⁵ Общо всички стопанските престъпления традиционно са на второ място сред структурата на икономическата престъпност – представляват около 20 % от разкритата икономическа престъпност

⁶ Станков Б., Криминология. Теоретични основи, Варна, 2005 г., стр. 187.

района на така нареченото „Местенско поречие“⁷. На територията на Благоевградския окръжен съд през този период годишно са разглеждани над 1000 административни и наказателни дела, касаещи посегателства в района на планините Пирин, Рила и Родопите⁸.

В процеса на наказване на престъпленията и нарушенията от този характер възникват редица трудности, свързани с доказването им, както и с тълкуването и прилагането на общите и специални материални и процесуални закони.

Донякъде причините се коренят в непрекъснатите законодателни промени в специалните отраслови закони, някои от които са радикални, но не са намерили съответното отражение в НК. Териториалната ограниченост на тези посегателства от своя страна води до разноречива практика и липса на интерес тя да бъде обобщена и да бъде наложено еднакво прилагане на закона по тези текстове.

Личният ми опит като прокурор в Районна прокуратура Разлог ме е убедил в особено значението на експертизите по дела за престъпления против горското стопанство. Ето защо с тази статия си поставям за цел, изхождайки от собствената си практика, да очертая основните характеристики на това процесуално средство за проверка на доказателствата.

2. При разследване на престъпленията против горското стопанство, с оглед характера на престъпната дейност, се назначават и изготвят оценителни, лесотехнически (лесовъдни) и технически експертизи, по-рядко трасологични, дактилоскопни, графологически (почеркови) и финансово-счетоводни експертизи. С оглед процесуална икономия и по целесъобразност се назначават комплексни експертизи, най-често лесотехнически-оценителни.

А. Оценителни експертизи

Предмет на тези експертизи е установяването на размера на причинените на горски фонд вреди и изчисляването на пазарната стойност на предмета на престъплението. Проблемите, които възникват са относно начина и методиката, които следва да се използват, за да се даде отговор на така поставените въпроси.

⁷ То включва Рилска и Пиринска част, както и хълмистата част на Разложката котловина с обща площ 14 358 хектара, предимно иглолистни гори.

⁸ Такива престъпления са характерни и за съдебните райони на Самоков, Пазарджик, Велинград (района на Ракитово, Костандово и Батак), Дупница, Смолян (района на Доспат), както и около Пещера, Благоевград, Гоце Делчев, Перник, Кюстендил, Радомир, Търговище, Шумен, Дулово, Тетевен и Русе.

Данните за разпространението на горската престъпност на територията на страната по апелативни и окръжни райони през последните три години – 2010-2012 са обобщени в графиките към Приложение № 1 към дисертационния ми труд.

На първо място следва да се реши каква специалност трябва да притежава експертът, извършващ оценката⁹ – необходимо ли е той да притежава висше лесотехническо образование или заключението може да се изготви и от нещо лице-оценител без такова образование. Затрудненията се пораждат поради обстоятелството, че при определяне размера на причинените вреди намират приложение редица законови и подзаконови нормативни актове¹⁰. Считаю, че изпълнението по тези експертизи следва да се възлага на вещи лица, които са с лесовъдско образование. В § 1 т. 26 от Допълнителните разпоредби на „Наредба за определяне на базисни цени, цени за изключените площи и учредяване право на ползване и сервитути върху гори и земи от горския фонд”, приета с ПМС № 252 от 06.11.2003 г., отменена с § 1 от заключителните разпоредби на Постановление № 236 от 3 август 2011 г. за приемане на Наредба за оценка на поземлени имоти в горски територии – ДВ, бр. 63 от 16 август 2011 г., в сила от 16.08.2011 г. беше дадено легално определение на термина „експерт-оценители” – физически лица с висше лесовъдско образование, притежаващи удостоверение за завършен курс за оценка на горите и земите от горския фонд¹¹.

С оглед характера на поставените задачи, се преценява дали да се назначи комплексна експертиза, която да се изпълни от две или повече

⁹ Не е излишно да се напомни, че нещото лице, което изготвя заключението не следва да бъде заинтересувано – горски служител или частен лесовъд, чиято дейност е свързана с дейността на ошегеного горско стопанство или се намира в друга служебна зависимост. В противен случай ще са налице основанията за отвод, визирани в чл.148 НПК.

¹⁰ Закон за горите и Правилник за прилагане на ЗГ, Закон за защитените територии; Постановление на МС № 266 от 1998 г., ДВ бр.146/98 г. и Постановление на МС № 442 от 1997 г., с които се установяват таксите, влизачи в бюджета; Постановление на МС № 93 от 2000 г. за одобряване на таксите, които се заплащат в бюджета на МОСВ за разрешените ползвания в защитените територии; „Наредба за определяне на базисни цени, цени за изключените площи и учредяване право на ползване и сервитути върху гори и земи от горския фонд“, отменена с § 1 от заключителните разпоредби на Постановление № 236 от 3 август 2011 г. за приемане на Наредба за оценка на поземлени имоти в горски територии , ДВ, бр. 63 от 16 август 2011 г., в сила от 16.08.2011 г.; „Наредба за определяне размера на обезщетенията за щети върху гори и земи от горския фонд“; различни справочници, инструкции, тарифи, таблици

¹¹ В т.27 и т. 29 от Допълнителните разпоредби на същата наредба се съдържа определение на „обяснителна записка“ – писмено описание на задачата за оценка и решената на оценителя, включваща описание на обекта на оценка (местоположение, собственост), източниците на използваните данни (кадастрални и горскостопански карти, лесоустройствени и други проекти, собствени измервания) и използваните методи за кубирание и сортиментиране. Към обяснителната записка задължително се прилага копие от удостоверението на оценителя.

вещи лица (оценител и лесовъд) или да се изготви само от един експерт, който притежава и двете специалности. Независимо кой вариант се прилага, и в двата случая заключението следва да съдържа констатации, както относно характеристиките на изследвания дървен материал – дървесен вид, произход, пълнота на насажденията, законност на добиване, възраст на дърветата и насажденията, клас на сортиментност, давност на добиване, кубатура, категория дървесина, бонитет – показател за производителност на насаждението, така и относно размера на причинените вреди и пазарната стойност на добитите дървета.¹²

Във всички случаи най-същественят въпрос за този вид експертизи е да се установи как и по какъв метод да се определя размерът на вредите и пазарната стойност на инкриминираните дървета или дървен материал.

Нормативната основа обхваща множество актове – постановления на Министерския съвет с приложени към тях тарифи и няколко наредби, които непрекъснато се отменят, изменят и допълват. Дори и с помощта на вещо лице – лесовъд, трудно може да се даде категоричен отговор на въпроса кой подзаконен нормативен акт е приложим в конкретния случай и защо. При идентични казуси е възможно отделни вещи лица да приложат различни тарифи при изчисляване¹³.

Отделно от това, повечето тарифи се отнасят до законната сеч и в тях се говори за „щети” и „обезщетения за щети”, като не се използва терминът „вреди” и „стойност”. С оглед изготвяне на пълно и обосновано заключение, вещото лице е необходимо в заключението да посочи конкретно коя тарифа е приложил и защо, кой метод е използвал, дали кубатурата е изчислена на база допълнителни замервания съгласно клас на сортиментност и диаметър на отсечените дървета и пр. В противен случай се поставя под съмнение правилността на заключението и се

¹² „Заключение“ е кратко описание на резултата от оценката (стойност на имот, цена за изключване, право на ползване, или сервитути, размер на щета) заедно с опознавателни данни, необходими за разпознаване на обекта.

¹³ Постановление на МС № 266 от 03.12.1998 г. за приемане на тарифи за таксите, които се внасят в бюджета на Министерството на земеделието и горите (загл. изм. ДВ, бр. 101 от 2001 г., обн. ДВ, бр. 146 от 1998 г., отм. ДВ, бр. 73 от 2008 г.) съдържа пет тарифи: Тарифа за таксите за изключени или предоставени за ползване площи от държавния горски фонд по чл. 14, ал. 1 и чл. 16, ал. 1 от Закона за горите, съгласно приложение № 1; Тарифа за таксите на корен на облите дървени материали, дървата за горене и вършината, добити от държавния горски фонд, съгласно приложение № 2; Тарифа за таксите на страничните ползвания и страничните горски продукти, добити от държавния горски фонд, съгласно приложение № 3; Тарифа за таксите за административни и технически услуги съгласно приложение № 4; Тарифа за таксите за предоставени ловни площи от държавния горски фонд съгласно приложение № 5.

създават предпоставки за оспорване. При две оценителни експертизи с обект на изследване един и същи материал и приложени различни тарифи може да се получат разлики в пъти. Така напр. единият от възможните методи на дендробиометрията, чиято основа е изчисляване на кубатурата чрез заснемане на диаметъра на неотрязаните дървета според Справочник по дендробиометрия от 1983 г., посочва много по-високи стойности. При големи разлики вещото лице трябва да посочи на какво се дължи разликата и ако е необходимо да се назначи комплексна оценително-лесотехническа експертиза.

В експертизата ясно следва да се разграничат размерът на причинените вреди от стойността на предмета на престъплението, което има значение в случаите по чл. 235 ал. 2 НК. Преди изменението на НК от 2004 г.¹⁴ г. Законодателят беше употребил израза „немаловажен случай”, а не „немаловажни вреди”¹⁵. Вредата представлява средната пазарна стойност на незаконно добития дървен материал и се изчислява съобразно преобладаващите цените в дървообработващите фирми в района към момента на извършване на престъпното деяние. В този случай се използва методът на пазарните аналози, който се основава на наличието на достатъчно данни за пазарни цени на оценяваните материали и оценка на извършваните покупки-продажби. Методът на пазарните аналози преминава през следната последователност: събиране на данни, определяне на показатели за сравнение, оценяване на резултатите от сравнението и получаване на вероятната продажна цена. Събират се и данни относно минималната пазарна стойност на фасонираните дървени материали, изчислени съответно без и с ДДС.

При настоящата редакция на чл. 235 ал.2 НК и нормативно-определените правила за оценяване на дървен материал е недопустимо определянето им по средни пазарни цени, като във вредата за горското стопанство следва да се включи и нереализираната пазарна цена, която се установява със заключението на вещото лице¹⁶.

Спорно е дали при престъпленията против горското стопанство са приложими методите, по които се изчисляват имуществените вреди при други подобни престъпления от общ характер – стопански (чл.219 ал.1 НК), против транспорта (чл. 341 НК), общоопасни престъпления (чл.331 ал. 3 НК).

¹⁴ ЗИДНК, ДВ бр.26/2004.

¹⁵ Разликата между „немаловажен случай” и „немаловажни вреди” е терминологична и отразява различието между оценката на конкретно причинените отрицателни последици – вреди и цялостната оценка на фактическата обстановка – случай.

¹⁶ Решение № 59/21.03.2011 г. на ВКС, НК, II ОО, по н. д. № 645/2010 г.

Щетите при извършени нарушения по Закона за защитените територии, осъществени на територията на националните паркове и резерватите се определят по други тарифи¹⁷. Общото за тях е, че съдържат оценка за щети на дървета, които се разглеждат като жив организъм, а не като вече отрязан объл дървен материал в кубични метри на корен и не се дава оценка на дърветата като суровина за производство на дървен материал. При оценката се отчитат диаметърът на отрязаното дърво, възраст, височинен разряд (височина на дървостоя), а параметрите се определят съгласно утвърдения паркоустройствен проект. Прави се разграничаване при извършване на оценки за причинени щети в националните паркове и в местата от държавния горски фонд, където се извършва дърводобивна дейност. Дърветата се третираат като дървен материал и се изчисляват в кубични метри, а не като живи организми, само в случаите, когато в националните паркове по необходимост следва да се премахнат някои дървета – разчистване на терени, санитарни сечи и т.н.

С оглед обстоятелството, че различните подзаконовни нормативни актове за определяне на щетите при посегателства срещу горите са в противоречие помежду им и трудно може да се даде категоричен отговор на въпроса, кой от тях е приложим в конкретна хипотеза и защо, *de lege ferenda* трябва да се помисли върху вариант, при който да се издаде изричен подзаконов акт (евентуално наредба), чието приложно поле да определя изчисляване на причинените на горския фонд вреди специално при извършени престъпления против горското стопанство.

¹⁷ ПМС № 442 от 01.12.1997 г. и Приложение № 4 към Тарифата за изчисление на причинени щети на природни обекти, резервати, национални паркове, природни забележителности, защитени местности и исторически места (тя отменя Постановление № 71 на МС от 1980 г., ДВ бр. 11 от 1981 г.) определят обезщетения при причиняване на неотстраними вреди на защитени природни обекти, в частност изкореняване, отсичане или унищожаване по друг начин на дървета (до 40 години и над 40 години). В този случай е приложим Справочникът по дендробиометрия, изд. през 1983 г. След преминаване на националните паркове към управлението на МОСВ през 2000 г. бе прието Постановление на МС № 93 от 29.05.2000 г. за одобряване на тарифа за таксите, които се заплащат за разрешените ползвания в защитени територии – изключителна държавна собственост (ДВ, бр. 46 от 6.06.2000 г.). Причинените вреди се определяха и изчисляваха не на корен, а съобразно кубатурата на отсечените дървета. Съгласно Закона за защитените територии резерватите, националните паркове, природните забележителности и защитените местности са под опеката на МОСВ. Приети са няколко тарифи за обезщетения при причинени вреди на природни обекти, унищожаване на иглолистни и широколистни дървета и храсти, които се използват за промишлени цели и производство на дървен материал. Към Закона за биологичното разнообразие не са приети тарифи за обезщетения при причинени вреди в защитени територии. Съществуват няколко парични таблици за различните по вид горски насаждения (по Г. Марков, Д. Георгиев и др.)

Би могло да се установи диференциран режим за таксуване, който да бъде в зависимост, както от субекта, така и от мястото и начина на извършваната сеч, да се определи единен режим на таксата за нуждите на местното население, таксите за ползване, таксата при отдаване на търг – случаи, в които е налице законно извършван добив на дървен материал и различен режим за случаите, в които е налице незаконен добив на дървета. Както се вижда проблемите са достатъчно сложни и изискват разрешаване чрез специален нормативен акт, който да унифицира дейността по оценяване.

Много съществен въпрос при назначаване на оценителна експертиза, който винаги следва да решат органите на съда или прокуратурата е този – какви задачи да се поставят на вещото лице.

а) Преди всичко е необходимо да се определи сортиментността на престъпно добития дървен материал, неговото количество и пазарна стойност. В заключението на вещото лице следва да се съдържат констатации относно общото количество на задържаните материали, брой, вид и дължина на разпределени секции, клас на сортиментност, обща кубатура, дължина.

б) При незаконна сеч (или при изпълнително деяние, изразено във формата на събиране и вземане) в предмета на престъпния добив следва да се изчисляват не само материалите, които са взети непосредствено от сечището (местопрестъплението), но и тези които са били отсечени, но поради различни причини не са били извозени. При определени хипотези, ако на мястото на сечта са останали ненатоварени материали същите биха могли да бъдат включени в предмета на обвинението, като тук може да става дума евентуално за опит към извършване на престъпление.

в) Като задача на вещото лице може да се постави и оценяването на щета на горски недвижим имот. В специалните закони се съдържат правила относно определяне на базисните пазарни цени на горските имоти в зависимост от стойността на земята, месторастенето, насаждението, специалните полезни функции на горите, местоположението и други икономически фактори. Експерт-оценителят установява сегашното състояние на имота и състоянието му преди настъпване на вредоносното събитие. Определя се стойността на имота към определена дата, която представлява паричната му равностойност (т. нар. „справедлива цена”). При невъзможност да се определи пряко според статистиката на продажбите на съпоставими имоти, стойността се пресмята като очаквана стойност. Последната е капитализираната сума от чистите доходи, очаквани от имота, и се различава от така наречената „базисна цена” на горски имот, която е нормативно установена от държавата парична равностойност за комплекс от продуктивните, технологичните, екологич-

ните и икономическите качества на горите и земите от горския фонд, при използването им по предназначение.

Размерът на обезщетенията се определя като разлика между стойностите на имота преди и след настъпване на събитието, което е намалило стойността на имота при ползване не по предназначение и нанесени щети на дървета, горски насаждения, фиданки и други щети при странични ползвания. Разликата между очакваната стойност и цената на насаждението в сегашна възраст дава размера на щетата. Тези обезщетения се изчисляват при сеч и извоз на обла дървесина, дърва за горене и вършина, като се разграничават различни парични обезщетения в зависимост от категорията на дървения материал¹⁸.

г) Като задача на вещото лице-оценител следва да бъдат поставяни едновременно изчисляване както на причинените вреди, така и на стойността на незаконно добитите дървета или дървен материал. Вещото лице следва да определи от една страна причинените на горския фонд вреди, вследствие незаконния добив, а от друга – да направи изчисления въз основа на проучване на цените на свободния пазар на средната пазарна цена на получените от тази дървесина преработени фасонирани материали¹⁹. Необходимо е да се изчисли и дължимото „обезщетение” – сумата, изплащана за възмездяване на щета. Размерът на обезщетенията – сумите, изплащани за възмездяване на щетите, нанесени върху гори и земи от горския фонд, причинени с деяния, които са проява на неправомерно човешко поведение, се определя от всяко събитие, действие или бездействие, което намалява стойността на горския имот или на отделно стоящо дърво. Следва да се установи какви по вид дървесни видове са били засегнати и унищожени, в какво количество и стойност.

д) Като допълнителен критерий за определяне на вредата вещото лице следва да даде оценка и като вземе предвид вида на гората и нейните функции, съгласно Закона за горите и Правилника за прилагането му. Към тези допълнителни вредни последици задължително следва да се отчетат и настъпилите екологични вреди.

По принцип е препоръчително експертът да извърши непосредствен оглед на дърветата и лично да ги измери, като оценката се извършва след инвентаризация на имота.

Това няма да е възможно в случаите, когато незаконно добитите дървета се изразходват от стопанствата, от които са задържани или се

¹⁸ Едър строителен материал – с диаметър на тънкия край над 18 см, среден строителен материал – на тънкия край с диаметър от 8 до 18 см. вкл., дребен строителен материал – с диаметър на тънкия край от 3 до 7 см. вкл., дърва за огрев и вършина, както и от неговия вид – иглолистни, бяла и черна мура, клек и широколистни дървета

¹⁹ Средният рандеман при преработване се изчислява на около 60-65 %

продават за тяхна сметка, преди още наказателното производство да е приключило. В други случаи незаконните материали изобщо не се задържат от проверяващите служители, поради липса на база, в която да се съхраняват или липса на транспортни средства за извозване поради труднодостъпни горски терени.

Ако вещото лице не е направило личен оглед и обследване на мястото и предмета на незаконното посегателство, то ще се затрудни при изготвяне на заключението. Обстоятелството, че експертът не е могъл да направи непосредствен оглед поражда съмнения относно идентичността на материала и изготвената експертиза няма да е достатъчно мотивирана. В тези случаи заключението се изготвя само по документи, което е основание да се оспори и да не се кредитира от съда²⁰.

В някои случаи е целесъобразно експертизата да се съпровожда с личен оглед от експерта не само на предмета на престъплението, но и на мястото на извършване на деянието, както и да се съчетае с извършването на следствен експеримент.

Б. Лесотехнически (лесовъдни) експертизи

Назначаването на лесовъдни експертизи се налага в случаите, в които по делото са събрани доказателства (писмени и гласни), с които се претендира законен произход, но са възникнали основателни съмнения относно тяхната относимост към процесния дървен материал.

Задачите, които се поставят на експерта са свързани с изясняването на вид, подвид, количество, обем, сортиментност, клас и произход, влажност на процесния материал. Целта на тази проверка е да се изясни има ли съответствие между дървения материал и представените по делото различни по съдържание документи за произход.

При извършването на тези експертизи вещите лица се запознават със събраните материали, приложени в делото, и правят личен оглед на отсечените или събрани дървета или части от тях, в случай че са на разположение на разследващите органи. Желателно е вещото лице да направи личен оглед на незаконно добитите дървета, като задължително съпостави измереното от него количество с посоченото в акта за установяване на административно нарушение. При фактическа възможност е необходимо да се извърши оглед на местопрестъплението и замерване на място на диаметъра на отрязаните пънове.

В случая е необходимо да се изискат допълнителни данни от съответното горско стопанство или лесничейство относно мястото и времето на добиване, движението и задържането на дърветата. При представени

²⁰ Вж. в този смисъл НОХД № 627/2001 г. на РС Разлог.

от дееца документи, те се съпоставят с другите събрани писмени доказателства. Ако е приложена фактура, в която не са описани вида и размерите на дърветата, следва да се провери дали към нея има съставен опис на материалите – относно дървесен вид, размери, дължини и други характеристики. Също така се изсмява дали има издаден превозен билет, от който да е видно кога и за къде са превозени материалите и дали за дървените материали от страна на дървопреработвател са изготвени и представени необходимите документи съгласно изискванията на чл. 132 и чл. 133 ППЗГ.

Ако са приложени договори за добив на дървесина и технологични планове за ползване на дървесина, ведно с приложени карти и схеми, договори за покупко-продажба на прогнозни количества дървесина и други документи, нещата лице следва да установи налице ли е съвпадение на дънерите, останали при сечта, съвпадение между извършените връзвания със задържаните секции дървен материал, така и на самите дънери. Следва да се установи, дали по дънерите има наличие на контролна горска марка. Въз основа на приложените документи, технологичния план и извършените замервания и сравнения на задържаните първи секции²¹ и дънери на мястото на престъплението, експертът прави своя извод за законността на добиването.

При представени по делото от страна на обвиняемия доказателства за законен произход на материалите, съгласно които дърветата са добити въз основа на спечелен търг за добив, нещата лице трябва да провери дали същите са добити действително в изпълнение на приложения към договора за добив технологичен план на съответните дърводобивни обекти. В заключението на експертната трябва да се съдържа ясен отговор на въпроса, дали временните складове на фирмата се намират в същите или други местности и горски отдели и подотдели на съответното ДГС и съвпадат ли те с мястото, където е спрян за проверка товарният автомобил. Ако автомобилът е спрян за проверка далеч от мястото на добиване, без да е имало предварителна заявка за добив и транспортиране на дървесина за инкриминираната дата и без дърветата да са маркирани, е налице незаконен добив²².

Лесотехническата експертиза по правило съдържа отговор относно произхода на транспортирания дървен материал, като с оглед процесу-

²¹ Първа секция са първите части на отрязаните дървета, първи отрязък на дървото, който е специфичен и служи за повяляне на цялото стъбло на дървото. В предната част на стъблото кората е по-дебела, отличаваща се с по-големи плочи и бразди.

²² НОХД № 251/2011 г. по описа на РС Разлог; НП № 1627/2010 г. по описа на РП гр. Разлог.

ална целесъобразност последната може да съдържа и оценка на същия по пазарни цени. Експертът следва да отговори в заключението на експертизата на следните въпроси:

- на първо място се поставя проблемът за относимостта на откритите фасонирани материали и представените по делото документи за объл материал – възможно ли е фасонираните материали да са добити от така описаните в документите обли дървета и отговарят ли същите по дървесен вид, размер и количество на получените при разбичване обли материали. На практика това е основният въпрос в тази експертиза;

- на второ място въз основа на представените от страна на търговеца документи (превозен билет, разрешителни, договори, фактури) е необходимо да се направи извод може ли да се получи инкриминираният дървен материал;

- на трето място е необходимо да се отговори на въпроса достатъчно ли е описаното в документа за произход количество за преработката на фактически получения материал;

- на четвърто място трябва да се изследва дали намереният на мястото на съхраняване или преработване фасониран материал е от същия дървесен вид, как е бил преработен (по дължина или ширина), има ли контролна или експедиционна горска марка;

- на пето място е важно да се изясни кога е добит дървеният материал и кога е бил преработен, могъл ли е да бъде добит в определен, посочен от извършителя период – от дни, седмици или месец преди проверката.

Като задача на вещото лице може да се постави и отговорът на въпроса дали използването на производствена марка е било правилно и в съответствие с горското законодателство.

При обсъждане и приемане на заключението на вещото лице съдът е длъжен да съобрази дали експертът е дал становището си съгласно действащите към момента на извършване на деянието нормативни актове, приети във връзка с движението на материалите.

При изрична уговорка, направена в заключението на експертите, че достоверността на тяхното заключение се основава предимно на свидетелски показания, съдът е длъжен да призове и разпита лично тези свидетели в присъствието на експертите. По този начин съдът ще формира вътрешното си убеждение върху основата на експертно заключение и свидетелски показания, които са проверени по установения законен ред²³.

²³ Решение № 46 от 11.03.1998 г. на ВКС по н.д. № 439/1997 г., П н. о.

3. Технически експертизи

При тези експертизи се изготвят заключения с предмет на изследване на отпечатъци от печати и щемпели.

Съгласно ЗГ и ППЗГ всички печати на горски марки отговарят по размер, вид, шрифт, релеф и абревиатури на определени изисквания – чл. 130 ал. 2, чл. 131 ал.2 и чл.132 ал.1 ППЗГ, като е установена специална техника на полагане и маркиране, която трябва да се спазва.

При назначаване на технически експертизи се поставят следните задачи: да се изследва наличието на положени горски марки (контролна горска марка, експедиционна горска марка или фирмена производствена горска марка) върху челата на дървените материали; вид на марките, оригинални ли са или не, какво се разчита в надписите на набитите с тези марки отпечатъци и щемпели. Целта на заключението е да се отговори от кой печат е положеният отпечатък, който се изследва и ако не е от оригиналния печат, който е следвало да се положи, да се посочи по какъв начин е станало това и извършена ли е подправка. Тук трябва да се има предвид, че подправките най-често се извършват чрез използване на саморъчно направени горски марки.

Обект на техническата експертиза може да бъде и положената върху челата на дърветата червена марка, която се използва от горските служители като знак, че незаконно добитите дървета са конфискувани.

При тези експертизи се правят изследвания, измервания и сравнения на отпечатъците от отрязаните чела на неправомерно добитите дървета с контурите, релефите, надписите, буквите, знаците, разстоянията между вътрешните и външните кръгове и цифри на оригиналните горски марки. Резултатите от експертното заключение могат да посочат пълни съвпадения по габарити, видове надписи и шрифтове на сравняваните отпечатъци – по дължина, височина, отстояние, форма (триъгълна, шестоъгълна или правоъгълна) или разминаване между тях.

Като приложение към тези технически експертизи е препоръчително да се прилага албум с изследваните отпечатъци.

При изготвяне на техническите експертизи обикновено в заключенията си вещите лица работят с някаква вероятност, като само в редки случаи в тях се съдържат категорични резултати. Това е така, тъй като поради технологията на поставяне на горските марки с течение на времето и поради атмосферните условия, релефът и контурите на положените марки стават по-неясни и нечетливи и поради това – негодни за изследване. В други случаи нарочно челата на незаконно добитите дървета се намазват от извършителите с блажна боя под предлог да не се напукат, което ги прави негодни за изследване.

Ако поставените марки върху челата на дърветата са неясни, нечетливи, без следи от букви или цифри, за да бъдат приети като достоверни резултатите от техническата експертиза, задължително е те да се съпоставят със свидетелските показания и другите писмени и веществени доказателства.

В някои случаи поради пропуски на проверяващите изземването на отрязъци от челата на дърветата не се извършва с констативни протоколи, не се съставят протоколи за претърсване или изземване съгласно правилата на НПК и дърветата не се отбелязват в протоколите за оглед. В тези случаи не може да се приеме, че изследваните отрязъци са иззети по реда на НПК²⁴. Възниква съмнение относно автентичността на изследвания обект и се създават предпоставки за оспорване на получените резултати.

Основания за оспорване на резултатите от експертното изследване възникват и в случаите, когато върху иззетите отрязъци има положени само частични отпечатащи²⁵, поради което при тяхното изследване не може да се даде категорично заключение.

Както беше отбелязано по-горе, при изготвянето на технически експертизи често се разкриват данни за извършено друго престъпление – по чл. 276 НК – подправяне, пускане в обръщение или съзнателно ползване на печати за поставяне на горски марки, представляващи подправени официални удостоверителни знаци.

В. Графологически експертизи

Случаите, когато е наложително да се назначават графологически експертизи са тези, когато по делото са представени писмени доказателства, по отношение на които следва да се установи кой е действителният им автор. Обект на изследване са: изписани ръкописни текстове или положени подписи в превозни билети, фактури, актове за установяване на административни нарушения, наказателни постановления, договори, разрешителни за сеч или транспортиране, спецификации и други документи.

Тези експертизи най-често са почеркови – изследват почерка, но могат да имат за обект и подпис или цифрово писмо. Основната им задача е да се идентифицира лицето, което е автор на текста или подписа. Ето защо по своя характер това е една идентификационна експертиза.

²⁴ НОХД № 1/2003 г. на РС Разлог

²⁵ Работата на горските служители по отношение на качеството на полагаане контролните горски марки е необходимо да се подобри.

Макар и рядко е възможно да бъде назначена експертиза за установяване на предполагаемо заличаване по механичен или по химичен начин на текст или знаци и за разчитане на заличен текст в документа. Могат да се назначават експертизи и относно установяване на добавки или преправки към основния текст, техния автор и времето на написване, както и разчитане на залети, зацапани или зачеркнати текстове. Назначават се експертизи и относно установяване на техническа (материална) подправка на подпис, както и експертиза на документ, съставен след полагане на подписи („кражба” на подпис). Възможно е да бъде назначена и експертиза на машинописни текстове.

Г. Дактилоскопни и трасологични експертизи

Такива експертизи се назначават по-рядко. С тях се доказва авторството на оставени на местопрестъплението или върху предмета и средството на престъплението следи. Практическото значение на оставените следи при разследване на престъпленията против горското стопанство не е много голямо, но в някои случаи при липса или недостатъчност на други доказателства, тяхното откриване и фиксиране може да окаже решаваща роля в процеса на разследване. Ролята на тези експертизи е преди всичко във връзка с доказване на авторството на деянието и механизма на извършване на престъпното деяние.

Изследват се оставени следи от ръка или крак, следи от оръдия, средства за извършване на престъплението, особено от автотранспортни средства – дири от гуми и от ходовата част на товарни автомобили. С помощта на методите на трасологията по оставените следи може да се разкрие извършителят, средствата, с които престъплението е извършено, начинът на извършването и други обстоятелства от значение за делото. По-голямо практическо значение имат оставените следи от крак (обут с обувка) и оставените следи от превозно средство – от автомобилни гуми и от натоварен и превозван товар (вид на автомобила, характеристики на товара, посока на движение, време на оставяне на следите). Затова е много важно при извършване на първоначалните следствени действия следите да са точно фиксирани и да са иззети годни веществени доказателства, както и да са направени прецизни отливки на оставени отпечатъци, скици, планове, фотоснимки, диапозитиви и други.

Д. Финансово-счетоводни експертизи

Този вид експертизи се назначат сравнително рядко при събрани писмени доказателства – счетоводни документи.

Задачата на вещото лице е да определи относимостта и съответствието между количеството на откритите добити дървени материали с това, посочено в счетоводните документи на търговеца-производител.

Общозвестен факт е, че в случаите на спечелен търг за добив на дървесина, наред със законния добив, от страна на търговските фирми се извършва и незаконен добив – над определените количества, извън определените места или на друг дървесен вид. В този случай доказването на престъплението може да се осъществи чрез изследване на счетоводните записи и анализ на първичните счетоводни документи.

В заключение следва да се изтъкне, че успехът при преследването на посягателствата срещу горското стопанство и бързата реализация на отговорността са до голяма степен предопределени от своевременното назначаване на експертиза, от компетентното поставяне на въпроси на вещите лица и от професионализма на самите експерти.

РЕЗЮМЕ

Посягателства против лесопромышленности отмечены не только высокой степенью общественной опасности, но и характеризуются тем, что таким образом наносится существенный ущерб государственным и личным интересам, а также окружающей среде и местообитанию диких животных.

При расследовании этих деяний очень важно положиться на компетентное заключение эксперта. Автор рассматривает основные виды экспертиз – оценочная, лесоводческая, техническая, дактилоскопная и графологическая и очеркивает основные задачи, возлагаемые на эти экспертизы. В статье также рассматривается вопрос о правовой основе экспертной деятельности и предлагается интересное решение *de lege ferenda*.

SUMMARY

Crime against forestry are characterized not only by their high degree of social menace, but also these illegal activities substantially damage the legally protected rights of state and citizens and environment and wildlife's habitat. In the course of legal investigation of this kind of activities is really important to rely on expert's competent conclusion. Author analyzes the basic types of expert reports – evaluating, forest-scientific, technical, graphological, dactilosopic and outlines the different tasks to be solved by them. The article deals also with the problem of legal basis of expert activities and proposes an interesting decision *de lege ferenda*.

БУРГАСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
ЦЕНТЪР ПО ЮРИДИЧЕСКИ НАУКИ

ЮРИДИЧЕСКИ
СБОРНИК

ТОМ XX

2013

Българска
Първо издание
Формат: 70/100/16
Печатни коли: 11

Печат: ЕКС-ПРЕС ООД – Габрово, тел.: 066/ 860 860
express2004@abv.bg

ISSN 1311-3771

Адрес: Бургаски свободен университет
ул. Сан Стефано 62, Бургас, 8001